

bezit heb ik nog altijd een exemplaar van haar Vondelingskens (dat ze me toezond bij de verschijning van den zooveelsten herdruk) waarin ze eigenhandig schreef: „Van het Vlaamsche kind van den weemoed”. Inderdaad, ze heeft later anders zich geuit — ik denk b.v. aan het bekende interview met de Muegl — maar dat was de signatuur van Alice uit vroegere jaren en het is eigenlijk tot aan haar dood toe (men leze „Magnolia” maar eens of „Ik dank U voor drij rozen”) haar diepste wezen gebleven. Dat ook was het, wat de verzen van „Vondelingskens” en „Op Zachte Vooizekens” voor ons echt deed zijn, poëzie, die in al haar simpelheid en eenvoudigheid, ontwelde aan haar ziel. Juist omdat ze zó Alice van nabij kenden — met we bedoel ik dan de velen, die met Alice in contact zijn geweest toen zij, vrij lang, hier te lande vertoefde — juist daarom waren we voor die „verzekes” zoo erkentelijk. Wat er aan devotie, aan weemoed, aan schuchterheid leefde in die dichtjes zagen en wisten we als volkomen echt. Het stond alles tegen den achtergrond van wat ze zelf omtrent haar leven en lijden vertelde, zonder opsmuk, precies zooals het door Indestege wordt ontkend „bloo en bedeesd”.

Dat nu dit element volkomen in het Gedenboek wordt gemist, zelfs er uit wordt geëlimineerd, en Alice Nahon uitsluitend als aanhangster en vertegenwoordigster van de moderne kunst-principes uitkomt — van wat haar in religieus opzicht bewogen heeft wordt zelfs nauwelijks gerept — is een eenzijdigheid, die ik ernstig betreurt. Want de Alice die wij — zie boven — hebben gekend en die we in dit boek hoopten terug te vinden, om aldus in onze herinnering te bewaren, vinden we alléén in dat eene stuk van haar zelf. En de dichteres die we er wél in ontmoeten is iemand, die we hier in Noord-Nederland niet hebben gekend. Ik zeg nog eens, dat ze best zoo kan geweest zijn — zelfs wordt het min of meer bewezen door het feit, dat ze de laatste jaren van haar leven opmerkelijk weinig correspondeerde — en voor onze biografische kennis is het van belang, dat we omtrent die laatste jaren zoo uitvoerig worden ingelicht, maar in een gedenkschrift dat wél haar portretten uit 1919—1925 brengt, had ook zeker haar ziekebeeld uit die periode niet mogen ontbreken.

Wat ons nu geboden wordt is een boek, dat veel moois en veel goeds bevat, maar dat ons toch niet geeft wat we verwachtten te ontvangen: het beeld van Alice Nahon uit de laatste jaren, zeker, maar óók de herinnering aan de Alice van „Vondelingskens” en „Op Zachte Vooizekens”, van de Amsterdamsche lezingen en de praat-avonden in kleineren bekendekring. En het is een teleurstelling, dat die, ons zóó bekende figuur, eenvoudig legendarisch wordt gemaakt. Eenzijdigheid is in een Gedenboek neel bedenkelijk.

C. T.

III ZIELKUNDE III

Hernieuwd Apollinarisme?

VI.

Een hooggeachte lezer van „De Reformatie” die klaarblijkelijk met belangstelling onze artikelen volgt, is zoo vriendelijk geweest na kennisname van onze vorige opmerkingen o.m. het volgende te schrijven:

„Als ik het wel begrepen heb, heb ik dan enerzijds nous als vormgevend principe, en anderzijds „ik” als activeeringsprincipe; en bij den Christus resp. de Logos i.p.v. de menselijke nous, en de Logos i.p.v. 't menselijke activeeringsprincipe. In beide gevallen wordt een menselijke „iets” vervangen door den Logos (eventueel een Goddelijk „iets”, aangezien ik hier zou kunnen vragen of het „ik” van den Logos nu ook het activeeringsprincipe van de Goddelijke natuur is). Wel is er verschil dat bij A. de nous bij het levende vleesch komt, en U een volkomen menselijke natuur aanneemt met alle functies e.d., en dat deze alleen door het „ik” geactiveerd wordt. Doch ook, dit verschil in het oog gehouden, bestaat er dan toch nog wel verschil in „principe”. 't Is mij moeilijk dit in te zien. 't Wil mij wel eens voorkomen, dat de beschouwing van den mensch hier het eenige is wat gewijzigd is. Bij A. rustte die op de filosofie van Aristoteles, tegenwoordig hebben we een andere filosofie, eventueel filosofieën. Maar voorts is de gedachte die A. in zijn systeem belichaamt gelijk gebleven. 't Is bij beide (bij Apollinaris, en in Uw zienswijze): de Logos neemt de plaats in van „iets” van den mensch. Wij hebben een „iets” dat Christus niet heeft; een „iets” dat ik zelf ben, terwijl dat „iets” van Christus los van het mijne staat (dit woord „iets” meen ik te mogen gebruiken op grond van Uw laatste artikel). Ik kan verkeerd zien maar de benaming Apollinarisme lijkt mij tot nu toe nog niet heelmaal verkeerd, ook al wacht ik me wel dit openlijk uit te spreken, omdat ik niet voldoende de stof beheerscht.”

Des te meer zijn wij gaarne bereid op deze opmerkingen in te gaan, wijl zij juist aansluiten bij datgene, wat wij thans nog willen zeggen.

Om onze verdere uiteenzetting te geven is het echter noodig, dat wij beginnen met wat wij zouden kunnen noemen een kleine repetitie van enkele punten uit de Gereformeerde Dogmatiek. Laat ik er dan met nadruk op mogen wijzen, dat hetgeen nu onmiddellijk hierna volgt een opvatting is die steeds door de Gereformeerde dogmatiek is verdedigd. Wij zullen eerst de stelling formuleeren en daarna mogen enkele citaten bewijzen wat wij zeiden.

Wij willen de stelling aldus formuleeren: De Zone Gods heeft de menselijke natuur aangenomen, maar hij heeft niet aangenomen „één” mensch. Christus was mensch; maar niet in den gewonen zin een menselijke persoon, een menselijke individualiteit. Wanneer wij het menselijk „ik” „iets” noemen, dan bezat Christus dat „iets” niet.

Wij leeren dan ook steeds, dat Christus geen menselijk „ik” had, dat hij geen menselijke persoon was.

Deze leer is, ik herhaal dat, niet door mij geponeerd, maar het is de leer der Gereformeerde belijders.

Daarom zeggen wij dan ook, dat „de eeuwige Zone Gods, die waarachtig en eeuwig God is en blijft, ware menselijke natuur uit het vleesch en bloed der maagd Maria door de werking des Heiligen Geestes aangenomen heeft”. (Antw. 35 Heidelb. cat.)

Reeds vroeger, 23 Maart 1934, drukten wij in deze rubriek af, wat Dr. Kuyper in „E Voto” over vraag 35 van den Catechismus zeide. Wij willen dat niet hier nog eens herhalen.

Wel willen wij nog een paar citaten van denzelfden schrijver uit zijn boek „De Vleeschwording des Woords” laten volgen.

„Niet de Goddelijke natuur is vleesch geworden, maar de Persoon des Zoons, en omgekeerd, niet een menselijke persoon is door Messias aangenomen, maar onze menselijke natuur” (blz. 80.)

En elders:

„En evenzo belijdt onze Confessie in Art. 19: „Wij gelooven dat door deze ontfaancknisse de persoon des Soons, onafscheidelijk vereenigt ende 'tsamen gevoegt is met de menselijke natuur; sodat er niet zijn twee Soonen Gods noch twee personen, maar twee naturen in den eenigen persoon vereenigt, doch elke nature hare onderscheiden eyenschappen behoudende.”

„Hierin ligt opgesloten, dat het subject in Jezus niet was een „menselijk persoon” Jezus, maar dat het subject in Jezus was en is de persoon des Zoons.” (blz. 71.)

En, om nu niet meer te noemen, tenslotte:

„De Middelaar bezit dezelfde wezenlijke menselijke natuur die ik in mij omdraag, maar ze bestaat in hem op een wijze zooals ze bij geen mensch bestaat noch bestaan kan. En evenzo omgekeerd, de Persoon des Middelaars bezit, ook na zijn Vleeschwording, dezelfde wezenlijke menselijke natuur als de Vader en de Heilige Geest, maar heeft vóór en in de Vleeschwording een bestaanswijze zooals noch bij den Vader noch bij den Heiligen Geest bestaat, noch ooit bestaan kan.

De vereeniging der twee naturen in den Middelaar is dus geen vereeniging, die voortvloeit uit gelijkwezenheid van beide naturen, gelijk de Vader, de Zoon, de Heilige Geest één zijn door gelijkwezenheid. Het is evenmin een vereeniging waardoor één wezen ontstaat, want de twee naturen gaan niet op in één wezen, maar hebben haar eenheid in de eenheid van de Persoon.” (blz. 78 en 79.)

Reeds herhaalde malen citeerden wij bovendien wat Bavinck in zijn „Gereformeerde Dogmatiek” Dl III 2e Druk blz. 333 e.v. over deze materie zeide.

Altijd weer moeten wij ons wachten voor de dwaling alsof Christus niet voor onze zonden zou kunnen zijn gestorven, indien Hij niet gelijk als wij een menselijke persoon was. Men zegt dan: „Mijn „ik” heeft toch ook gezondigd? Mijn persoon staat toch ook schuldig voor God? Als Christus nu niet een menselijke persoon was, hoe is het dan mogelijk dat hij voor mij de zonde draagt?”

Het is opvallend hoe vaak dit bezwaar wordt ingebracht tegen de psychologische opvatting, die dezerzijds wordt verdedigd.

Ik moge echter mijn geachte opponenten doen opmerken, dat zij door zoo te spreken in feite in oppositie zijn tegen de Gereformeerde Dogmatiek. Immers, de uitspraak, dat ieder mensch een menselijke persoon heeft of een menselijke persoon is — zoo men wil —, maar dat Christus niet zulk een menselijke persoon had, is waarlijk niet door mij geponeerd „pour besoin de la cause”, maar is een uitspraak van de vaders.

Wij achten het dan ook niet onze taak om deze uitspraak van de Gereformeerde Dogmatiek nader te adstrueeren. Er is over dit punt veel en

voortreffelijk geschreven. Slechts doen wij opmerken, dat de gedachte, alsof het noodig zou zijn dat Christus een menselijke persoon had om voor ons te kunnen voldoen, voortkomt uit het feit, dat men enerzijds te weinig het organisch karakter van de schuld en anderzijds te weinig het organisch karakter van Christus' borgtochtelijke werk ziet.

Maar het zal voor ieder begrijpelijk zijn, dat wij in deze artikelenreeks op deze zuiver theologische kwestie niet nader ingaan. Heeft men bezwaar tegen dit punt van onze voorstelling, dan moet men dit bezwaar niet alleen aan ons adres, maar aan alle vertegenwoordigers van de overtuiging der vaders, kenbaar maken.

Waar alles op aankomt is dit: Heeft Christus een volledige menselijke natuur gehad? Immers, wij belijden, dat de rechtvaardigheid Gods vorderde dat de menselijke natuur die gezondigd had, voor de zonde betaalde. (Cat. vr. 16.) Daarom moest Christus ware menselijke natuur uit Maria aannemen (Cat. vr. 35).

Daarom belijden wij ook in art. 19 van onze Confessie: „Wij gelooven dat door deze ontfaancknisse de Persoon des Zoons onafscheidelijk vereenigt en te zamen gevoegt is met de menselijke natuur; zoodat er niet zijn twee Zonen Gods, noch twee personen, maar twee naturen in eenen eenigen Persoon vereenigt”.

Maar nu moet het ook duidelijk zijn dat voor de orthodoxie van een opvatting alles aankomt op deze vraag: Blijft deze opvatting leeren: 1e. dat Christus had een volledige menselijke natuur, de menselijke natuur, gelijk wij allen die deelachtig zijn; 2e. erkent die opvatting, dat Christus geen menselijke persoon had en dat de Persoon des Zoons de onpersoonlijke menselijke natuur aannam?

Dat zijn de criteria voor de orthodoxie eener opinie.

Geldt dit als criterium, dan moet Apollinaris onvoorwaardelijk worden afgewezen. Immers, bij hem mist Christus een wezenlijk en zeer voorname bestanddeel van de menselijke natuur.

Maar bij de opvatting die wij verdedigen, brengen wij juist de gedachte naar voren, die in de twee bovengenoemde punten werd geformuleerd.

Het persoonlijkheidsprincipe, de eigenlijke persoon, het „ik” was bij Christus Goddelijk; het was de Persoon des Zoons die in Jezus Christus de menselijke natuur tot afsluiting bracht.

Zoo meenen wij dat bij onze opvatting er een eenheid komt tusschen anthropologie en Christologie.

Een volgende maal hopen we in een slotartikel hierover nog iets te zeggen.

J. W.

UIT DE HISTORIE

Een billijk oordeel?

Het werk van Sixtinus Amama.

Als ge op de één of andere wijze met iemands werk kennis maakt, en dit werk u interesseert, rust ge niet, vóór ge ook met zijn verdere arbeid in aanraking komt; ja zelfs de persoon geheel ten voeten uit voor u staat.

Zoo gaat het ook met mij, nu ik met het werk van Sixtinus Amama kennis heb gemaakt.

Deze taalgeleerde is in de historie van ons Nederlandsch kerkelijk leven eenigszins op den achtergrond geraakt. Mijns inziens zonder eenige geldige reden. Ik hoop dan ook aan te toonen, dat het aanbeveling verdient dezen geleerde meer naar voren te halen; hem u ten voeten uit voor te stellen en hem zelfs van een hem opgelegde blaam te zuiveren.

In het jaar 1593 werd te Franeker aan Johannes Amama een zoon geboren. Deze J. Amama, provinciaal bouwmeester, was ook een en andermaal burgemeester aldaar. De zoon, de jonge Sixtinus, ontving zijn opleiding aan de Latijnsche school, en werd 10 April 1610 als student aan de Franeker Hoogeschool ingeschreven. Tijdens de regering van Willem Lodewijk, als Stadhouder van Friesland, werd in het jaar 1585, op den 20sten Juli, deze Hoogeschool plechtig ingewijd.

Vier faculteiten werden ingesteld, n.l. een godgeleerde, rechtsgeloorde, geneeskundige, en één voor oude talen en fraaie kunsten. Alleen zoodanige geleerden konden worden benoemd, die de Gereformeerde leer omhelsden, vervat in den Heidelbergischen Catechismus en de Nederl. Geleofsbelijdenis. Op deze Hoogeschool werd ook de 17-jarige student ingeschreven om in de Oostersche talen onderwezen te worden. Al spoedig gaf hij blijk van een grooten aanleg voor deze talen.

6 December 1610 beslisten Ged. Staten, dat Drusius (toenmaals Hoogleraar die den 60-jarigen leeftijd reeds had bereikt) één van zijn leerlingen zou aanwijzen en bekwaam maken, om na zijn overlijden zijn plaats te kunnen innemen,

speciaal om te geven.

In het eerding Amama Drusius, na belovenden kennis van gemeene ve

In het jaar om Erpeni zijn aan de V. T. Daar hij nog in L. Oxford, wa ville in het Theologie onderweze Prediker zich daar leerden ha dood van direct naar aankomst v gelegd.

Zijn leera al te goed schappelijk gaerd, het Drusius wa geleerde. H vating ver kening der

Toch is l leeraar ge leerling, A zinnige op

Zes dage den Ged. aanbevolen der onderz denking, w niet voorb toren moe onderzoek Bogerman bevond ec hoofdinho de Nederl naar Art. 8 leeraar mo

Naar aa Lubbertius Woords b middag va eendrachtli benoemd- zijnerzijds leer te zul universitei gevolge va alle hooge wachten.

Den 27 werd hij curatoren arbeid aan Integende van zijn t talen was het nut di de bestaan en den n Tegen de

Onder c dam 1623 zetting na en met a

Aan de door P. (Amsterd beteringen

Door z van de c overleggi Hooglee talen, da tekst kor op het es moesten.

Ook be tius en bandeloo En met s

Merkw. schreef i behand, matie, w voerd, is dat hij d kon.” He onder he bereide eendrach

Zoozee zelfs Du aan zijn lijke ove deeren. / goed ont toeloeic

ij wij opmer-
dig zou zijn
on had om
omt uit het
et organisch
ls te weinig
borgtochte

lijk zijn, dat
uiver theolo-
Heeft men
voorstelling
een aan ons
igers van de
aken.
eest Christus
iad? Immers,
d Gods vor-
lie gezondigd
16.) Daarom
ke natuur

19 van onze
ze onvange-
teidelijk ver-
menselijke
Zonen Gods
ren in eenen

zijn dat voor
les aankom-
g leeren: te
ischelijke na-
wij allen die
ng, dat Chris-
l en dat de
ke mensche-

odoxie eener

d Apollinaris
Immers, bij
n zeer voor-
elijke natuur
ledigen, bren-
oren, die in
werd gefor-

igenlijke per-
ioddelijk; het
ezus Christus
ag bracht
atting er een
e en Christo-

en slotartikel

J. W.

12.

met iemands
i interesseert
rderen arbeid
ersoon geheel

met het werk
maakt
orie van ons
psius op den
zonder eenige
an te toonen
geleerde meer
eten uit voor
tem opgelegde

aan Johannes
mama, provin-
en andermaal
le jonge Six-
de Latijnsche
student aan de
n. Tijdens de
ls Stadhouder
1585, op den
chlig ingewijd.
n.l. een god-
ndige, en één
n. Alleen zoo-
benoemd, die
vervat in den
le Nederl. Ge-
ool werd ook
a in de Ooster-
Al spoedig gaf
or deze talen.
Staten, dat
ie den 60-jari-
aan zijn leer-
n maken, om
nnen innemen,

speciaal om in de Hebreeuwsche taal onderwijs te geven.

In het eerste academiejaar viel deze onderscheiding Amama reeds ten deel. Te dien einde nam Drusus, na het overlijden van zijn eenigen, veel-belovenden zoon, Amama bij zich aan huis. De kennis van dezen student wekte al spoedig de algemeene verbazing.

In het jaar 1614 begaf Amama zich naar Leiden, om Erpenis te hooren, en levens werkzaam te zijn aan de uitgave van Drusus' Annotationes in V. T. Daar van deze uitgave niets kwam, vertrok hij nog in December naar Londen, en verder naar Oxford, waar hij in 1615 door Prideaux en d'Orville in het college van Excester opgenomen, de Theologie beoefend, en het Hebreeuwsch heeft onderwezen, door de verklaring van het boek Prediker en grammaticale oefeningen. Terwijl hij zich daar reeds een jaar te midden van vele geleerden had opgehouden, gaf de tijding van den dood van Drusus hem gereede aanleiding om direct naar Friesland op reis te gaan. Vóór zijn aankomst waren hem al hindernissen in den weg gelegd.

Zijn leermeester Drusus n.l. stond in een niet al te goeden reuk bij den Senaat, omdat hij vriendschappelijk omging met Arminius en Uitenboogaard, hetgeen hem echter veel verdriet deed. Drusus was geen theoloog, zeide hij, maar taalgeleerde. Hij wilde den tekst vrij, naar eigen opvatting verklaren. Ook weigerde hij de ondertekening der Formulieren.

Toch is Drusus nog 31 jaren te Franeker Hoogleeraar geweest. Is het wonder, dat men zijn leerling, Amama, ook verdacht van een te vrijrinnige opvatting?

Zes dagen na het overlijden van Drusus waren den Ged. Staten reeds drie zuivere Calvinisten aanbevolen, n.l. Mulertius, Rogius en Mollius. Zonder onderzoek naar de gegrondheid van die verdenking, wilden de Gedeputeerden Amama echter niet voorbijgaan. In tegenwoordigheid van Curatoren moest hij zich derhalve aan een geloofs-onderzoek onderwerpen, waarbij Lubbertius en Bogerman zijn strenge examinatoren waren. Men bevond echter Amama zuiver in de leer, welker hoofdinhoud in den Heidelb. Catechismus en in de Nederl. Geloofsbelijdenis begrepen is en die naar Art. 8 der wetten, door een Franeker Hoogleeraar moest worden beleden.

Naar aanleiding van het rapport van Curatoren, Lubbertius en de bedienaren des Goddelijken Woords binnen Leeuwarden, werd hij in den namiddag van dien examendag (17 Mei 1616) bij eendrachtige stemmen tot opvolger van Drusus benoemd. Nochtans moest hij schriftelijk beloven, zijnerzijds zich bij het onderwijs aan die zuivere leer te zullen houden; vrede en eendracht aan de universiteit te willen bevorderen, en zich diensgevolge van alle Arminiaansche geschillen, en van alle hooge, onnoodige, en curieuse disputatiën te wachten.

Den 27 Augustus 1618 eindigde zijn proeftijd, en werd hij bevorderd tot gewoon Hoogleeraar. De curatoren rapporteerden gunstig. Zoo ving zijn arbeid aan. Heeft hij reden tot klachten gegeven? Integendeel. Hij heeft zich op voorbeeldige wijze van zijn taak gekweten. De beoefening der Bijbel-talen was destijds veel verwaarloosd. Hij toonde het nut daarvan aan. Hij stelde het gebrekkige in de bestaande en kerkelijk vastgestelde vertalingen, en den nadeeligen invloed daarvan in het licht. Tegen de Vulgata gordde hij zich aan.

Onder den titel: Bijbelsche Conferentie, Amsterdam 1623, vergeleek hij de Nederlandsche over-zetting naar Luther met den Hebreeuwschen tekst, en met andere vertalingen.

Aan de Nederlandsche vertaling van het O. T. door P. Hackius en het N. T. van Faulkelius (Amsterdam 1625, 2e druk 1630) voegde hij verbeteringen en aantekeningen toe.

Door zijn toedoen eischte de Friesche Synode van de candidaten, die zich kwamen aanmelden overlegging van de verklaring, afgegeven door de Hoogleeraren in de Hebreeuwsche en Grieksche talen, dat de examinandi den oorspronkelijken tekst konden lezen en verstaan, en dat tevens op het examen bij de classis daarvan de bewijzen moesten gegeven worden.

Ook beijverde hij zich met de hulp van Lubbertius en andere ambtgenooten, het spook der bandeloosheid onder de studenten te bestrijden. En met succes!

Merkwaardig is in dit verband hetgeen hij schreef in het jaar 1627 toen de zegepraal was behaald, aan Ged. Staten: „Deze laatste Reformatie, welke niet zonder levensgevaar is doorgevoerd, is door God den Heere zoo zeer gezegend, dat hij den Heere daar niet genoeg voor danken kon." Het goddeloos bedrijf werd zelfs gevonden onder hen, die zich tot den Heiligen dienst voorbereiden. Ook arbeidde hij met succes aan de eendracht onder de Hoogleeraren.

Zoozeer werd zijn onderwijs gewaardeerd, dat zelfs Duitschers, Engelschen, Zweden en Denen aan zijn voeten zaten. De gewestelijke en kerkelijke overheden toonden zijn streven te waardeeren. Aan hem is het mede te danken, dat steeds goed onderlegde theologen de Friesche gemeenten toevloeiden, met het resultaat, dat zij door zelf-

standige Bijbelstudie predikten, en niet, gelijk toen algemeen in zwang was, jaar in jaar uit, Pastillen opdreunden.

Heeft Amama zich alzoo voor de kerk van Christus verdienstelijk gemaakt, wat was anderzijds de houding van de kerk? Het schijnt, dat de verdenking op hem bleef rusten van niet vrij te zijn van Arminiaansche gevoelens. Waarom? Op welke gronden? Het kan alleen teruggebracht worden tot het feit, dat hij een leerling van Drusus was. Overigens is er niets, wat eenige aanleiding kan geven tot deze verdenking, waar nog bijkomt, dat Drusus zelf geen Arminiaan was, doch met eenigen hunner vriendschappelijk omging. Dit heeft Amama niet gedaan. Integendeel heeft hij steeds alles vermeden, wat maar eenigszins voel gaf aan klachten.

Toch is hem een tweede teleurstelling niet bespaard. Toen de Synode van 1618-19 benoemingen deed in verband met de ter hand te nemen bijbelvertaling, is hij gepasseerd. Men vertrouwde hem niet. Hoe nu? Had hij niet zonder eenig bezwaar de Formulieren ondertekend? Had hij niet steeds blij gegeven van groote belangstelling voor de toekomstige leeraren der kerk? Hoe heeft hij niet gelijverd voor rust en orde op de Hoogeschool; en wat alles aldoet: er was geen enkele klacht, maar enkel waardeering en achting was zijn deel. Daar komt nog iets bij. In zijn Bijbelsche conferentie, zooeven genoemd, wees hij op het groote belang der nieuwe bijbelvertaling, en zag zelfs met belangstelling dit werk tegemoet. Eigenbaat was hem geheel vreemd. Hij gaf juist blij van groote bescheidenheid. Nooit heeft hij zich op den voorgrond geplaatst. Dit blijkt wel heel sterk uit het feit, dat hij in 1625 schreef, het besluit der Synode zoo hoog te waardeeren, dat hij met schroom op veler verzoek ingegaan was tot voorziening in den bestaanden nood inzake de toen gebruikte bijbels, een bijbeluitgave ter hand te nemen. Gelijk men weet, liggen tusschen het besluit der Synode en het verschijnen van den eersten Statenbijbel 18 jaren. Dit werk dus, zeer toevende, gaf velen aanleiding bij Amama er op aan te dringen een nieuwe uitgave ter hand te nemen. Hoe heeft hij zich hiervan gekweten? Op voorbeeldige wijze! Nu blijkt echter weer zijn groote bescheidenheid. Geen nieuwe vertaling zal het zijn om het werk der overzetters niet te hinderen. Zelf zegt hij er dit van: „Ik ben verscheidene malen aangezoekt om de Annotatiën der Italiaansche overzetters, n.l. van den hooggeleerden Deodati, in het Nederlandsch over te zetten, en dezelve met onze gemeene Nederlandsche overzettingen uit te geven", enz.

Hij sloot zich aan bij den bestaanden tekst, alleen met dit verschil, dat hij steeds den Hebreeuwschen tekst raadpleegt. Tevens heeft hij de Annotatiën van de nieuwe Geneefsehe en nieuwe Engelsche steeds geciteerd tot bevestiging van die overzettingen welke op den kant gesteld zijn. Vandaar, dat de kant een schat van verklaringen bevat, die den lezer inleidt in de goudmijn der Heilige Schrift. Het N. T. in deze uitgave is door H. Faulkelius bewerkt, en door Amama herzien en verbeterd. Faulkelius heeft zich bij de Annotatiën gehouden aan den tekst van Piscatori en Amandus Poianus. Faulkelius had reeds in 1617 dit werk gereed, terwijl Amama in 1625 het O. T. gereed had. De uitgave had plaats in 1632 bij Antoni Jacobs, boekdrukker te Amsterdam.

Zoo verscheen dus deze bijbeluitgave als een schoon monument van eenheid en van trouw aan de zaak van de kerk des Heeren. Aan het einde van zijn voorwoord herhaalt Amama nog eens den wensch, dat spoedig het lang verbeide werk der Statenvertalers mag verschijnen, waarop hij den zegen des Heeren afbidt. Nu moet ge letten op de samenstemming tusschen Amama en Faulkelius. Kunt ge den Middelburgschen predikant a denken in gezelschap van iemand die Arminiaansche gevoelens of sympathieën heeft? Immers neen! Is er beter bewijs denkbaar van de betrouwbaarheid van Amama?

Als ge de kantteekeningen bestudeert, blijkt niet alleen het onvoorwaardelijk buigen voor de autoriteit der H. Schrift, maar ook, dat hij de Reformatie beginselen omhelst. Dan waarborgt een getrouwe weergave van den grondtekst zijn buitengewone kennis der grondtalen.

Hij heeft dus de verdenking, die op hem rustte van de zijde der vertegenwoordigers der kerk beantwoord met de kerk des Heeren te dienen. Eerstens, door aan haar goed onderlegde predikanten af te leveren, en tweedens, door haar de Heilige Schrift te geven zooals in die dagen niet beter kon worden gedaan. Jammer echter is het dat hij zelf de verschijning niet heeft mogen beleven. Reeds op 36-jarigen leeftijd is hij weggenomen. In het jaar 1629 stierf hij, door velen betreurd. In het jaar 1625 was Faulkelius reeds heengegaan.

Wij, die zoovele eeuwen na deze mannen leven, moeten toch wel eerbied hebben voor zulk een onderneming. Als men hun werk vergelijkt met het werk der Statenvertalers, welk werk met zooveel moeite gepaard ging, en zooveel tijd vorderde, blijkt wel de groote arbeidskracht van deze twee mannen. Alleen, en dit is van veel belang, hun werk is niet kerkelijk geautoriseerd. Is het daar-

om minder in zichzelf? Om de vrees hiervoor weg te nemen zou ik een bloemlezing kunnen geven van verschillende bijbelplaatsen, waaruit blijkt, dat de bedoeling der schrijvers van de Heilige Schrift duidelijker wordt weergegeven dan in de Staten-overzetting. Maar voornamelijk de kant bevat een schat van kennis. Toen in 1637 de eerste Statenvertaling verscheen, moest deze worden vernietigd vanwege de vele drukfouten. Men was dus in dien tijd aangewezen op de Bijbels, die er waren. De Bijbel van Amama-Faulkelius voorzag dus in een lang bestaande behoefte. Vooral de predikanten, en allen die er op aangedrongen hadden, zullen ervan geprofitteerd hebben.

Toen echter de Statenvertaling geregeld van de drukpers kwam, moest deze worden gebruikt. De Staten-Generaal hadden gelast, en de Synode had deze uitgave met haar autoriteit gedekt; het spreekt dus vanzelf, dat op de kansels en in de scholen, ja zelfs in de huizen de Statenbijbel moest worden gebruikt. Zoo was dus de officiële loopbaan van den anderen Bijbel, die de Liesveldt en Deux-Aes verving, beëindigd.

Deze levensschets van Sixtinus Amama heeft echter ten doel, de verdenking die nog steeds op hem rust, weg te nemen. De bestudeering van zijn leven, en een onbevangen blik in zijn streven ten aanzien van de kerk des Heeren, geven gereede hoop, dat dit moge zijn gelukt. Eigenaardig is dan ook de omstandigheid dat men, na de eerste proef bij zijn benoeming tot Hoogleeraar, niet ten tweeden male deze proef herhaalde. Alles bleef vaag en onbestemd iets positiefs is nooit gezegd geworden.

Als Amama van zijn kant eerherstel had geëischt zou de zaak anders gelopen zijn. Het was echter in die dagen niets vreemd, verdacht te worden. Hij heeft echter, zooals we hebben gezien, de verdenking beantwoord met een onbaatzuchtige houding die eerbied afdwingt. En het is aan ons, kinderen van dezen tijd, die deze dingen onbevangen kunnen bezien, hem eerherstel te geven, en te getuigen dat hij onverdiend is beticht. Moge dit artikel daartoe hebben medegewerkt; dan is mijn wensch vervuld, en aan het recht voldaan.

H. A. VERDUIN.

OPVOEDING EN ONDERWIS

Hoe dan verder?

Er is gevraagd, hoe het dan verder moet, wanneer de regeering de steunende hand van het onderwijs meer en meer terug moet trekken. Wel, ik zou zeggen, dan komen we meer in de richting, die onder ons altijd als de goede heeft gegolden: dan komen we tot een rechtstreeksche verzorging van de school door de belanghebbende ouders. Daar zijn we al wat aan ontwend. En daarom begonnen sommigen het al natuurlijk te vinden, dat de regeering onze scholen zou gaan opheffen, wanneer een en ander te duur wordt. Tegen die gedachte moeten we ons met hand en tand verzetten. En ook de regeering zelf is van oordeel, dat de scholen en de scholenbonden hier moeten optreden. Lukt het niet, om langs die vrijwillige weg tot een aanmerkelijke bezuiniging te komen, dan moet de regeering tot andere maatregelen overgaan in de vorm van vermindering van subsidie. We krijgen dan, zoo is er al gezegd, de 48-schaal. Voor elke 48 kinderen wordt een onderwijzer gegeven. Dat raakt voor menige school het levensbelang. Dan kan er plaats komen voor het particulier initiatief. Zooals ook nu reeds gedaan wordt door verschillende schoolbesturen, die een kweekeling met akte aanstellen boven het wettelijk getal onderwijzers, zal dat dan op ruimer schaal moeten gebeuren.

Gaat dan de bijzondere school niet te sterk concurreeren met de openbare? Wel neen, ook bij de overheidsschool kunnen de ouders gaan zorgen voor die boventallige krachten, waar dat noodig is. Ieder kan weer eens toonen, wat goed onderwijs hem waard is. Als de gedachte maar veld wint, dat de overheid belang heeft bij een onderwijs, dat niet beneden een bepaald peil daalt, en dat verder, waar men meer wil hebben, de ouders optreden. Dan komen we tot gezonde toestanden. De nood der tijden kan dan op dit terrein iets goeds uitwerken. Als we maar goed vasthouden, dat niet de overheid onze scholen kan opheffen. Dan is de vrijheid verloren. Het handhaven van onze zelfstandigheid moet ons offers waard zijn. Zoo is het toch ook in het verleden geweest!

En wij loopen wel eenigszins gevaar, dat de juiste beteekenis van de overheidszorg in zake onderwijs onder ons uit 'loog verloren wordt. In een tijd, waarin de overheid zoo veel moet doen, loopen we daarvoor groot gevaar. In de bewaring van geestelijke goederen moeten we dan dubbel voorzichtig zijn.

Als een ander symptoom wijs ik nog eens op